

นามวลีเรียกญาติที่ใช้อ้างอิงตัวละครบทรบชาติในวรรณคดีร้อยกรองไทย

Kinship terms referring to participants in Thai poetic literature

วรวรรณ ศรียาภัย*

waaraathaanaa@yahoo.co.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาโครงสร้างของหน่วยนามวลีเรียกญาติที่ใช้อ้างอิงตัวละครบทรบชาติในวรรณคดีร้อยกรองของไทย โดยใช้วรรณคดีร้อยกรองไทย 4 เรื่อง ได้แก่ ลิลิตพระลอ สมุทรโฆษคำฉันท์ ลิลิตเพชรมงกุฎ และเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน จากการศึกษาจำแนกนามวลีเรียกญาติตามลักษณะการใช้ได้ 4 ลักษณะ คือ นามวลีเรียกญาติเดี่ยว นามวลีเรียกญาติที่มีหน่วยขยาย นามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้า และนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้าและหน่วยขยาย

คำสำคัญ: การอ้างอิง, การเชื่อมโยงความ, วรรณคดีไทย

Abstract

This article aims at investigate the structure of kinship terms, especially, noun phrases, referring to participants in Thai poetic literature. The data derive from four works of Thai poetry: *Lilit Phralo*, *Samutthakhot Khamchan*, *Lilit Phetmongkut*, and *Khun Chang-Khun Phaen*, and were analyzed based on the theory of reference. From the study, there are four different features of kinship terms: single noun phrases, noun phrases + modifiers, titles + noun phrases, and titles + noun phrases + modifiers.

Key Words: reference, cohesion, Thai literature

* อาจารย์ประจำสำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัตนนคร

1. บทนำ

วรรณคดีไทยคือวรรณกรรมโบราณที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดี ใช้ภาษาดีและสามารถยึดถือเป็นตัวอย่างได้ มีเนื้อหาไม่ซ้ำกันของผู้อ่านให้พิจารณาประเพณีหรือฝั่ไปในทางไม่ถูกไม่ควร แต่จะส่งเสริมให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ยกย่องความคิดให้สูงขึ้น เมื่อพิจารณาวรรณคดีไทยแล้ว จะพบว่าส่วนใหญ่แต่งเป็นร้อยกรองประเภทต่างๆ ได้แก่ กาพย์ กลอน โคลง ร่าย และฉันท์ จนถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของวรรณคดีไทยที่สืบทอดต่อกันมาหลายยุคสมัย การมีลักษณะการแต่งเป็นร้อยกรองนี้เองทำให้วรรณคดีร้อยกรองไทยเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงพลังแห่งความคิดสร้างสรรค์และพลังปัญญาของบรรพบุรุษไทยรวมทั้งคนไทยโดยทั่วไปด้วย จนมีคำกล่าวเป็นสำนวนว่า “คนไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน”

กุศมา รัชภมณี (2550: 633) กล่าวว่า วรรณคดีเป็นผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นจากความสะท้อนอารมณ์ เมื่อกวีถ่ายทอดอารมณ์นั้นให้ผู้อ่านได้รับรู้ ผู้อ่านก็จะมีปฏิกิริยาทางอารมณ์เกิดขึ้น บทบาทอย่างหนึ่งของวรรณคดีคือการทำให้ผู้อ่านสำเร็จอารมณ์ เป็นความพอใจและอิ่มเอมใจที่ได้รู้สึกคล้อยตามอารมณ์ที่กวีเสนอไว้ในเนื้อเรื่อง การเสนอเรื่องที่ชวนติดตามและประทับใจต้องมีความสอดคล้องกับรูปภาษาที่ใช้ เพราะภาษาเป็นเครื่องมือหลักในการถ่ายทอดความคิดที่เป็นเรื่องเป็นราวของกวีมาสู่ผู้อ่าน ลักษณะดังกล่าวอาจเรียกให้เฉพาะได้ว่า “ภาษาวรรณคดี” ซึ่งลักษณะของภาษาวรรณคดีที่ดีมีคุณลักษณะสำคัญ หลายประการ การใช้นามวลีเรียกญาติแสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาท ถือได้ว่าเป็นกลไกหนึ่งในการสื่อความคิดและเรื่องราวการสร้างสรรค์ของกวี เพราะนามวลีเรียกญาติเป็นหน่วยภาษาที่ใช้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงบทบาทในเรื่อง ซึ่งช่วยให้เหตุการณ์ต่างๆ ของเรื่องดำเนินไปได้อย่างน่าสนใจ และรูปภาษาก็หลากหลาย ไม่ปรากฏซ้ำซาก ทำให้ภาษาวรรณคดีที่กวีสื่อมานั้นมีคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของวรรณคดีไทย

2. ข้อมูลและแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

บทความเรื่อง “นามวลีเรียกญาติที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองของไทย” นี้ ผู้ศึกษานำแนวคิดและทฤษฎีเรื่องการอ้างถึง (reference) มาใช้วิเคราะห์เพื่อค้นหาลักษณะเฉพาะของภาษาวรรณคดีไทยโดยเฉพาะที่มีลักษณะการประพันธ์เป็นร้อยกรอง โดยวิเคราะห์เฉพาะลักษณะการใช้นามวลีเรียกญาติที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาท ข้อมูลและแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์มีดังนี้

2.1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์

2.1.1 ตัวบทวรรณคดีที่นำมาศึกษาต้องมีลักษณะเป็นเรื่องเล่า (narrative discourse) หรือในทางวรรณคดีเรียกว่า “นิทาน” ตามหลักเกณฑ์ 2 ประการของ Longacre (1983) ซึ่งมีเหตุการณ์ต่อเนื่องกันตามลำดับเวลา ผู้เล่าจะเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอันดับแรกก่อน แล้ว

จึงเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในลำดับถัดไป เกณฑ์ดังกล่าวได้แก่ ลำดับเวลา (contingent temporal succession) คือการที่เหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นในเวลาต่อเนื่องกับอีกเหตุการณ์หนึ่ง และ แนวโน้มผู้กระทำ (agent orientation) คือแนวโน้มในการอ้างถึงผู้กระทำตลอดเรื่อง

2.1.2 ตัวบทวรรณคดีที่นำมาศึกษามีลักษณะการแต่งเป็นร้อยกรอง และปรากฏช่วงสมัยการแต่งอย่างชัดเจน โดยยึดตามข้อสันนิษฐานของนักวิชาการด้านวรรณคดีไทยที่ปรากฏในหนังสือประวัติวรรณคดีไทย ของเปลื้อง ณ นคร (2545) วรรณคดีร้อยกรองไทยประเภทเรื่องเล่าที่มีลักษณะเป็นวรรณคดีนิทานที่ปรากฏเรื่องแรกอยู่ในสมัยอยุธยาตอนต้นจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.1991-พ.ศ.2411) ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะหลังจากช่วงนี้ จัดว่าเป็นช่วงของวรรณกรรมปัจจุบัน ซึ่งวรรณกรรมมีการเปลี่ยนแปลงโดยได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตกจนเห็นได้อย่างเด่นชัด (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2517: 67)

2.1.3 ตัวบทวรรณคดีร้อยกรองไทยที่นำมาใช้เป็นข้อมูลในการวิจัยเป็นวรรณคดีที่ปรากฏตัวแสดงบทบาทในการดำเนินเรื่องอย่างชัดเจน ทั้งที่เป็นตัวละครมนุษย์และอมมนุษย์

2.1.4 ข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัยได้คัดสรรโดยใช้เกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งจะคัดเลือกมาช่วงสมัยละ 1 เรื่อง โดยยึดหลักว่าเป็นเรื่องที่คณะกรรมการวรรณคดีสโมสรประกาศยกย่องว่าแต่งดี เป็นยอดของหนังสือประเภทนั้นๆ และได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ประทับตราพระราชลัญจกรรูปพระคเณศร์ ตามที่ปรากฏในหนังสือวรรณกรรมไทยปัจจุบัน ของ สายทิพย์ นุกุณกิจ (2543) เป็นเรื่องที่มีลักษณะเป็นเรื่องเล่าเพียงเรื่องเดียวในสมัยนั้น และเป็นเรื่องที่ตั้งแต่งโดยมีกระบวนการเรื่องสมบูรณ์ที่สุดในสมัยนั้น

2.1.5 ข้อมูลวรรณคดีที่คัดสรรแต่ละช่วงสมัยมี 4 เรื่อง คือ **ลิลิตพระลอ** วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น **สมุทรโฆษคำฉันท์** วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนกลาง **ลิลิตเพชรมงกุฎ** วรรณคดีสมัยธนบุรี และ **เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน** วรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

2.2. แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูลในบทความนี้ผู้ศึกษาใช้แนวคิดเรื่องการอ้างถึง (reference) ของ Halliday and Hasan (1976), สมทรง บุญพัฒน์ (2537), ชลธิชา บำรุงรักษ์ (2539), Chanawangsa (1986) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

Halliday and Hasan (1976: 37-39), สมทรง บุญพัฒน์ (2537: 126-127) และ Chanawangsa (1986: 35-72) แบ่งการอ้างถึงออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การอ้างถึงสิ่งเดียวกันที่เป็นบุคคล การอ้างถึงสิ่งเดียวกันที่แสดงการบ่งชี้ และการอ้างถึงสิ่งเดียวกันโดยการเปรียบเทียบ แต่ในบทความนี้จะวิเคราะห์เพียงลักษณะเดียวคือการอ้างถึงสิ่งเดียวกันที่เป็นบุคคล เพราะรูปภาษาที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทปรากฏอย่างชัดเจนและเป็นระบบกว่าการอ้างถึงสิ่งเดียวกันที่แสดงการบ่งชี้ และการอ้างถึงสิ่งเดียวกันโดยการเปรียบเทียบ

การอ้างถึงสิ่งเดียวกันที่เป็นบุคคล (personal reference) เป็นการอ้างถึงโดยใช้ความหมายที่หมายถึงบุคคลในสถานการณ์การสื่อสาร (speech situation) รูปภาษาที่ใช้แสดงการอ้างถึงมี 3 ประเภท คือ บุรุษสรรพนาม (personal pronouns) ตัวกำหนดแสดงเป็นเจ้าของ (possessive determiners) และสรรพนามแสดงความเป็นเจ้าของ (possessive pronouns) ลักษณะการอ้างถึงสิ่งเดียวกันโดยใช้รูปสรรพนามที่เป็นบุรุษสรรพนาม ตัวกำหนดแสดงเป็นเจ้าของ (possessive pronouns) และสรรพนามแสดงความเป็นเจ้าของ

ชลธิชา บำรุงรักษ์ (2539: 75-84, 194-203, 304-313) จำแนกลักษณะการอ้างถึงไว้ใน “การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความประเภทต่างๆ ในภาษาไทย” โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

(1) การอ้างถึงหน่วยนาม (nominal reference) รูปภาษาที่ใช้มีหลายประเภท ได้แก่ บุรุษสรรพนาม (personal pronoun) คำเรียกขาน (term of address) สรรพนามบ่งชี้ (demonstrative pronoun) ลักษณนามและส่วนขยาย (classifier + modifier) และสุญญนามวลี (zero noun phrase หรือ ellipsis)

(2) การอ้างถึงหน่วยประโยคหรืออนุภาค (clausal reference) รูปภาษาที่ใช้แสดงการอ้างถึง ได้แก่ บุรุษสรรพนาม ลักษณนามและส่วนขยาย คำลงท้ายเพื่อแสดงการตอบรับ และสุญญรูป

(3) การอ้างถึงหน่วยข้อความ (discoursal reference) รูปภาษาที่ใช้แสดงการอ้างถึง ได้แก่ บุรุษสรรพนาม คำบ่งชี้ ลักษณนามและส่วนขยาย คำลงท้ายเพื่อแสดงการตอบรับ และสุญญรูป

ตามที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการศึกษาคำครั้งนี้สรุปได้ว่า การอ้างถึงเป็นการแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายของคำหรือวลี โดยใช้รูปภาษาหนึ่งอ้างถึงรูปภาษาหนึ่ง เพราะรูปภาษาที่ใช้อ้างถึงนั้นสามารถตีความหมายได้จากบริบททางภาษาว่าหมายถึงสิ่งเดียวกันกับหน่วยภาษาที่ถูกอ้างถึง

3. นามวลีเรียกญาติที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองของไทย

วิจินต์ ภาณุพงศ์ (2543: 79) อธิบายว่า นามวลี หมายถึงคำนามคำเดียว คำสรรพนาม คำเดียว หรือคำนามกับส่วนขยาย หรือคำสรรพนามกับส่วนขยาย ทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของประโยคชนิดใดชนิดหนึ่ง คือ หน่วยประธาน หน่วยกรรมตรง หน่วยกรรมรอง และหน่วยนามเดี่ยว จากแนวคิดดังกล่าว เมื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการให้คำจำกัดความของนามวลีเรียกญาติ ก็จะเห็นได้ว่าเป็นหน่วยแทนชื่อบุคคลเพื่อแสดงความสัมพันธ์ฐานะญาติ เพื่อน พ้อง และบุคคลที่สนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย บางลักษณะใช้หน่วยเรียกญาตินำหน้าแล้วตามหลังด้วยชื่อเฉพาะของบุคคล เช่น พี่ริน พี่โรย ยาย

ทองประศรี น้องพิม น้องแก้วกิริยา ลูกศรีมาลา แม่บุษบา พ่อขุนแผน หรือบางลักษณะมีคำเรียกญาติประกอบกับส่วนชาย เช่น แม่รื่นผู้ชื่นจิต แม่ศรีมาลาวิไลลักษณ์ พ่อแผนผู้แ่วนไว

จากการศึกษาวรรณคดีร้อยกรองของไทยพบว่า มีการใช้หน่วยเรียกญาติแสดงการอ้างถึงตัวละครบทบาทที่หลากหลาย แต่หน่วยเรียกญาติที่ใช้บางลักษณะใช้แสดงความหมายของความเป็นญาติตามความหมายของรูปภาษาที่ใช้ เช่น แม่ทองประศรี หมายถึงนางทองประศรี เป็นแม่ พ่อขุนไกร หมายถึง ขุนไกรเป็นพ่อ บางครั้งใช้หน่วยเรียกญาติโดยที่รูปภาษานั้นไม่ได้สื่อความหมายว่าเป็นญาติตามรูปภาษาที่ใช้ เช่น ขุนแผนเรียกนางพิมว่า “แม่พิม” หมายถึง นางพิมไม่ได้เป็นแม่ของขุนแผน แต่เป็นเมีย นางทองประศรีเรียกพลายแก้วว่า “พ่อพลายแก้ว” หมายถึง พลายแก้วไม่ได้เป็นพ่อ แต่เป็นลูก พระเพื่อนพระแพงเรียกนางรื่น นางโรยว่า “พี่รื่น พี่โรย” หมายถึง นางรื่น นางโรยไม่ได้เป็นพี่ แต่เป็นคนรับใช้ จากการศึกษาสามารถจำแนกรูปภาษาที่ใช้ได้ 4 ลักษณะ ได้แก่

- (1) การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยว
- (2) การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีหน่วยชาย
- (3) การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้า
- (4) การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้าและหน่วยชาย

3.1. การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยว

หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยว หมายถึงคำแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สื่อสารกับผู้รับสารว่ามีความสัมพันธ์ในลักษณะการเป็นญาติ คำดังกล่าวมีลักษณะเป็นหน่วยนามวลี เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก หลง ป้า ตา ยาย ปู่ ย่า ผัว เมีย จากการศึกษาวรรณคดีร้อยกรองของไทยพบว่า การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยวเป็นกลไกหนึ่งที่กวีใช้แสดงการอ้างถึงตัวละครบทบาท เพื่อให้เห็นลักษณะความสัมพันธ์กันระหว่างตัวละครแสดงบทบาท และให้เกิดความหลากหลายของรูปภาษา การตีความรูปภาษาดังกล่าวว่าหมายถึงตัวละครแสดงบทบาทตัวใดนั้นต้องพิจารณาจากรูปภาษาหลักซึ่งปรากฏมาก่อนหรือตามหลักรูปภาษาที่ใช้อ้างถึงก็ได้ รูปภาษาที่ใช้ เช่น พ่อ ชนินีนาด ลูก แม่ มารดา พี่ น้อง ผัว เมีย ย่า ตา ยาย

จากการศึกษาพบว่า หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยวนั้น กวีใช้อ้างถึงทั้งตัวดำเนินเรื่องและตัวประกอบ แต่ส่วนใหญ่ใช้อ้างถึงตัวดำเนินเรื่องเพราะตัวละครแสดงบทบาทดังกล่าวมีบทบาทในเรื่องมากกว่าตัวประกอบ รูปภาษาซึ่งเป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยวที่ใช้อ้างถึงตัวละครแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองไทย จากการศึกษาปรากฏทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ **ลิลิตพระลอ สมุทรโฆษคำฉันท์ ลิลิตเพชรมงกุฎ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน** สามารถสรุปแสดงตัวอย่างได้ดังนี้

ลิลิตพระลอ	รูปภาษาที่ใช้ เช่น	พี่ แม่ พ่อ น้อง ปู่ ยาย
สมุทรโฆษคำฉันท์	รูปภาษาที่ใช้ เช่น	พี่ น้อง แม่ พ่อ บิดา มารดา

ลิลิตเพชรมงกุฎ รูปภาษาที่ใช้ เช่น พี่ พ่อ แม่ น้อง ยาย บิดา มารดร
 เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน รูปภาษาที่ใช้ เช่น พ่อ แม่ ลุง ป้า น้า อา น้อง ปู่

ตัวอย่างบทประพันธ์ในวรรณคดีร้อยกรองไทยที่ปรากฏการใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยวแสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาท เช่น ในวรรณคดีเรื่องลิลิตเพชรมงกุฎตอนเริ่มต้นเรื่องเป็นการแนะนำตัวแสดงบทบาท คือท้าวรัตนันฤเบศกับนางประภาพักตร์ผู้เป็นพระราชบิดาและพระราชมาดาของพระเพชรมงกุฎ เมื่อกล่าวถึงตัวแสดงบทบาทครั้งหนึ่งแล้ว ครั้งต่อไปก็จะใช้รูปภาษาอื่นกล่าวถึง หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยวเป็นรูปภาษาลักษณะหนึ่งที่กวีใช้แสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาท พิจารณาได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ปางกาลก่อนยังมี ครองนัครเศศรีบุรี โคมแลลานเลอสวาท...	เจ้าธเรศธาตริภคย์ มีมเหสีเลิศลักษณ์	นาม (1) ท้าวสุทัศน์นฤเบศ ชื่อ (2) ประภาพักตร์เพ็ญพาน
ท้าวมีราชเอราศ แห่ง (4) พระชนกา (5) มารดร บริรักษ์ (6) ราชบุตรเพียง	นามปรากฏ (3) เพชรมงกุฎ ภูธรตั้งมนตรี เนตรท้าวภักดี...	เป็นที่สุดเสนาหา ชื่อพุทธศรีพี่เลี้ยง
เมื่อนั้นหน่อนฤเบศ ธ ลีลาสู่ปราสาท	ใคร่ประเวศวนาสาสมณ์ (7) พระบิตูราช (8) มาตุรงค์	ชมพรรณผลมิ่งไม้... กระพุ่มบงกชกร

(ลิลิตเพชรมงกุฎ. 2539: 156-157)

จากตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้นเห็นได้ว่า รูปภาษา “พระชนกา” ในตำแหน่งที่ 4 “พระบิตูราช” ในตำแหน่งที่ 8 เป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยวที่กวีใช้แสดงการอ้างถึงรูปภาษา “ท้าวสุทัศน์นฤเบศ” ในตำแหน่งที่ 2 รูปภาษา “มารดร” ในตำแหน่งที่ 5 “รูปภาษา “มาตุรงค์” ในตำแหน่งที่ 8 เป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยวเช่นเดียวกัน ซึ่งกวีใช้แสดงการอ้างถึงรูปภาษา “ประภาพักตร์เพ็ญพาน” ในตำแหน่งที่ 2 และรูปภาษา “ราชบุตร” ในตำแหน่งที่ 6 เป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยว ใช้แสดงการอ้างถึงรูปภาษา “เพชรมงกุฎ” ในตำแหน่งที่ 3

นอกจากตัวอย่างดังกล่าว ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนซึ่งเป็นวรรณคดีร้อยกรองไทยขนาดยาวอีกเรื่องหนึ่งที่ปรากฏการใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยวอย่างหลากหลาย พิจารณาได้จากตอนปลายแก้วแต่งงานกับนางพิม ปลายแก้วสีกจากการบวชเณรแล้วมาบอกแก่นางทองประศรีผู้เป็นมารดาว่า ให้ไปสู่นางพิมให้ รูปภาษาที่ใช้แทนผู้สนทนาคือปลายแก้วทองประศรี นางพิม ในตอนนี้ กวีใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยวแสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาททั้งสอง พิจารณาได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ครานั้นจึง (1) โจมเจ้าพลายแก้ว
ผีพารับไปดั่งใจจง

เจ้าพลายแก้วเข้าไปในบ้าน (3) แม่
ในใจจิตคิดแต่ทางสุพรรณ
โอ้อ่าเจ้าพิมผู้เพื่อชีวิต (5) พี่
มาด้วยก็จะได้มาไหว้ (6) แม่
ตรงเข้าเรือน (7) แม่แลเห็นหน้า
(9) ทองประศรีเห็น (10) ลูกตะลึงไป

ลับ (2) พิมไปแล้วตะลึงหลง
ลัดดงข้ามทุ่งมุ่งมา...

ชำเลื่องแลอย่างกรายผายผัน
โสภศัลย์ถึง (4) น้องให้หมองใจ
ปานนี้เจ้าจะเศร้ากำสรดให้...
ทุกข์แท้เหลือวิตกแล้วอกเอ๋ย...
กอดดิน (8) มารดา น้ำตาไหล
เออแก้ว (11) แม่อย่างไรจึงลึกลมา

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. 2545: 150)

ตัวอย่างตามที่กล่าวมานี้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า กวีใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยวแสดง การอ้างถึงตัวแสดงบทบาท ซึ่งก็คือ นางทองประศรี พลายแก้ว นางพิม โดยใช้รูปภาษา “พี่” ในตำแหน่งที่ 5 “ลูก” ในตำแหน่งที่ 10 แสดงการอ้างถึงพลายแก้วคือรูปภาษา “โจมเจ้าพลายแก้ว” ในตำแหน่งที่ 1 ส่วนรูปภาษา “แม่” ในตำแหน่งที่ 3, 6, 7, 11 และรูปภาษา “มารดา” ใน ตำแหน่งที่ 8 แสดงการอ้างถึงนางทองประศรีคือรูปภาษา “ทองประศรี” ในตำแหน่งที่ 9 สำหรับรูปภาษา “น้อง” ในตำแหน่งที่ 4 ใช้แสดงการอ้างถึงนางพิมคือรูปภาษา “พิม” ใน ตำแหน่งที่ 2

3.2. การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีหน่วยขยาย

หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีส่วนขยาย หมายถึง หน่วยนามที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ของ บุคคลในฐานะญาติหน่วยเดียว ตามด้วยหน่วยขยายซึ่งอาจเป็นคำเดียวหรือหลายคำก็ได้ แต่ ทำหน้าที่ขยายความหมายของหน่วยนามนั้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งลักษณะของ โครงสร้างวลีคือ หน่วยนาม + หน่วยขยาย เช่น ลูกรัก น้องน้อยยอด้รัก ลูกแก้ว พี่ที่มาไกล พี่รัก ลูกสาว กษัตริย์ น้องโถมงม น้องน้อย น้องนงพาล พี่ยาไท พี่ผู้ชำนาญการ

จากการศึกษาพบว่า หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีส่วนขยายนั้น กวีใช้อ้างถึงทั้งตัว คำเนินเรื่องและตัวประกอบ แต่ส่วนใหญ่ใช้อ้างถึงตัวดำเนินเรื่องเพราะตัวแสดงบทบาท ดังกล่าวมีบทบาทในเรื่องมากกว่าตัวประกอบ รูปภาษาซึ่งเป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีส่วน ขยายที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองไทย จากการศึกษานี้ปรากฏทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ ลิลิตพระลอ สมุทรโฆษคำฉันท์ ลิลิตเพชรมงกุฎ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน โดยลักษณะ ของส่วนขยายที่ปรากฏตามหลังชื่อเรียกญาตินั้นมีลักษณะการใช้เชิงความหมายใกล้เคียงกับ ส่วนขยายอื่นๆ สรุปได้ดังนี้

- 3.2.1 ใช้เพื่อบอกบุคลิกลักษณะภายนอกของตัวแสดงบทบาทว่าเป็นอย่างไร เช่น สวยงาม น่ารัก ผิวพรรณดี ภาษากายที่ใช้ เช่น น้องนางพาล น้องน้อย
- 3.2.2 ใช้เพื่อบอกเนื้อความเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวแสดงบทบาทนั้น ภาษากายที่ใช้ เช่น พี่ที่มาไกล พ่อที่มรณา
- 3.2.3 ใช้เพื่อบอกสถานภาพความเป็นภรรยาหรือมีเชื้อสายภรรยา ภาษากายที่ใช้ เช่น ลูกท้าว ลูกไท้ ลูกภูธร ธิดาอยู่เกล้า แม่ณเกล้า แม่ณหัว ลูกสาวกษัตริย์
- 3.2.4 ใช้เพื่อบอกว่าตัวแสดงบทบาทนั้นเป็นผู้มีคุณค่า ภาษากายที่ใช้ เช่น น้องแก้ว ลูกแก้ว ลูกแก้วกลอยสมร หลานแก้ว
- 3.2.5 ใช้เพื่อบอกแสดงความรัก ความน่ารัก น่าเอ็นดู หรือความรักในลักษณะยกย่องเชิดชู ภาษากายที่ใช้ ลูกรักแก้วแม่ ลูกรัก เมียรัก เชษฐาสุดสวาท ชายรัก
- 3.2.6 ใช้เพื่อแสดงความเป็นญาติ โดยใช้คำเรียกเครือญาติ ภาษากายที่ใช้เช่น พี่น้อง น้องพี่ พ่อเพื่อน
- 3.2.7 ใช้เพื่อบ่งชี้ตัวแสดงบทบาทโดยใช้คำบ่งชี้ ภาษากายที่ใช้ เช่น แม่นี้ พ่อนั้น ลูกนี้ บุตรนั้น

หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีส่วนขยายซึ่งใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองไทยสามารถสรุปแสดงตัวอย่างได้ดังนี้

ลิลิตพระลอ	ภาษากายที่ใช้ เช่น	<u>ลูกรัก</u> <u>ลูกแก้ว</u> <u>เมียรัก</u> <u>ลูกท้าว</u> <u>ลูกไท้</u> <u>ลูกภูธร</u> <u>น้องแก้ว</u> <u>พี่น้อง</u> <u>ธิดาอยู่เกล้า</u> <u>หลานแก้ว</u> <u>แม่ณเกล้า</u> <u>แม่ณหัว</u> <u>ลูกรักแก้ว</u> <u>ลูกรักแก้วแม่</u>
สมุทรโฆษคำฉันท์	ภาษากายที่ใช้ เช่น	<u>พี่ผู้ชำนาญการ</u> <u>พี่ยาไท</u> <u>ลูกสาวกษัตริย์</u> <u>น้องนางพาล</u> <u>ลูกแก้วกลอยสมร</u> <u>น้องน้อย</u> <u>น้องพี่</u> <u>น้องนาง</u> <u>น้องท้าว</u>
ลิลิตเพชรมงกุฎ	ภาษากายที่ใช้ เช่น	<u>ลูกแก้ว</u> <u>เชษฐาสุดสวาท</u> <u>ลูกน้อย</u> <u>ลูกท้าว</u> <u>ชายเถ่า</u> <u>ชายรัก</u> <u>ชายแก่</u>
เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	ภาษากายที่ใช้ เช่น	<u>พี่ที่มาไกล</u> <u>ตัวรัก</u> <u>พ่อเจ้า</u> <u>หลานชาย</u> <u>หลานรัก</u> <u>ลูกหลานวานเครือ</u> <u>พ่อเพื่อน</u> <u>พ่อข้า</u> <u>พ่ออา</u> <u>ลูกชายสุดสวายใจ</u> <u>พ่อที่</u> <u>มรณา</u> <u>พี่น้อง</u> <u>เมียรัก</u> <u>แม่ทูนหัว</u>

หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีหน่วยขยายที่แสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองของไทย จากการศึกษาพบว่ามีการใช้ชื่ออย่างหลากหลาย ซึ่งเป็นการบอกความสัมพันธ์ลักษณะญาติ และลักษณะความเคารพนับถือหรือการยกย่อง ตัวอย่างบท

ประพันธ์ในวรรณคดีร้อยกรองไทยที่ปรากฏการใช้หน่วยนามวลีดังกล่าว พิจารณาได้จากในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ ตอน นางพินทุมดีครวญหาพระสมุทรโฆษที่ถูกพระโพธิ์ธูมาสมแล้วก็พรากจากไป นางเสร์ราโศกเสียใจคร่ำครวญหา โดยมีนางรัตนชาติซึ่งเป็นพระพี่เลี้ยงอยู่เป็นเพื่อนคอยปลอบประโลม รูปภาษาที่กวีใช้กล่าวถึงนางพินทุมดีจำนวนหนึ่งเป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีส่วนขยาย พิจารณาได้จากตัวอย่างบทประพันธ์ต่อไปนี้

- (1) เทพีพินทุมดีอันมีมุขคือจันทร์
 จาบัลยครันต์
 ทรระอาล
 หาญบาลบพบตระหลบทุกขมาพาล
 พิศวงในสถาน
 บรรทม...
- (2) น้อยพี่คั่นนันทรา
 ที่สถานพิมานมาศโสรม...
 ผทมในไสยา
- (3) น้อยน้อยไปเคียงสาการ
 แลทำวมาชวนสรวลสอน...
 กลกามบชาญ
- ฤเจ้าเสร์ราโศกราคาญ
 อย่า (4) น้อยนางพาล
 พิลापเลยใช้กล...

(สมุทรโฆษคำฉันท์. 2545: 172-173)

ตัวอย่างบทประพันธ์ในข้างต้นแสดงให้เห็นว่า รูปภาษา “น้อยพี่” ในตำแหน่งที่ 2 “น้อยน้อย” ในตำแหน่งที่ 3 “น้อยนางพาล” ในตำแหน่งที่ 4 เป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีส่วนขยาย กวีใช้แสดงการอ้างถึงนางพินทุมดี ซึ่งเป็นตัวแสดงบทบาทตามรูปภาษา “เทพีพินทุมดี” ในตำแหน่งที่ 1

นอกจากตัวอย่างดังกล่าวแล้วในวรรณคดีเรื่องเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนกำเนิดขุนช้างขุนแผน เหตุการณ์นางเทพทองคลอดลูกแล้วญาติผู้ใหญ่ก็ตั้งชื่อว่าเป็นขุนช้าง ในตอนนี้เมื่อกล่าวถึงตัวแสดงบทบาทคือขุนช้างนั้น กวีใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีหน่วยขยายแสดงการอ้างถึง พิจารณาได้จากตัวอย่างบทคัดตอนคำประพันธ์ต่อไปนี้

- นางเทพทองเหลียวหน้าคว่า (1) ลูกชาย
 พลิคว่าพลิกหงายอยู่ตัวสั้น
 ทุด (2) ลูกบดดีเหมือนผีป่วน
 หัวล้านในครรภ์ดังวงเดือน...
 เมื่อตกฟากฤกษ์พารของ (3) หลานชาย
 ช้างเผือกมาถวายพระพันวษา
 จึงให้นามตามเหตุทั้งปวงมา
 (4) หลานรักของข้าชื่อ (5) ขุนช้าง
 (เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. 2545: 6)

บทประพันธ์ตามที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า รูปภาษา “ลูกบัคดีเหมือนผีป่วน” ในตำแหน่งที่ 2 “หลานชาย” ในตำแหน่งที่ 3 “หลานรัก” ในตำแหน่งที่ 4 เป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีส่วนขยาย กวีใช้แสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาทคือขุนช้างตามรูปภาษา “ขุนช้าง” ในตำแหน่งที่ 1

3.3. การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้า

หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้า หมายถึงหน่วยคำเรียกญาติซึ่งมีลักษณะเป็นนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้า โดยอยู่ในโครงสร้างลักษณะ คำนำหน้า + คำเรียกญาติ คำนำหน้าได้แก่ นาย นาง พลาย พระ ท้าว เจ้า ออ อี ไอ้ หม่อม ธิราชไท้ ออกนางนาฏ ท่าน ไ้ ฐ ออกท้าวราชโหม นาฏ เช่น หม่อมพี่ หม่อมพ่อ หม่อมแม่ คุณพ่อ คุณแม่ พระพี่ พระน้อง นางน้อง พระปู่ พระลูก

การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้าแสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองไทย จากการศึกษาพบว่า กวีใช้อ้างถึงทั้งตัวดำเนินเรื่องและตัวประกอบ แต่ส่วนใหญ่ใช้อ้างถึงตัวดำเนินเรื่อง เพราะตัวแสดงบทบาทดังกล่าวมีบทบาทในเรื่องมากกว่าตัวประกอบ รูปภาษาดังกล่าวข้างต้นที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองไทย นอกจากนี้ การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้าอ้างถึงตัวแสดงบทบาทนั้น คำนำหน้าที่ปรากฏในแต่ละหน่วยจะเป็นสิ่งกำหนดว่าใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทประเภทใด ซึ่งมี 3 ลักษณะเช่นเดียวกับการใช้รูปภาษาอื่นๆ ที่มีคำนำหน้า กล่าวคือ

- 3.3.1 ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทฝ่ายชาย จะใช้รูปภาษาที่มีคำนำหน้า คือ นาย พลาย พระ เจ้า ไอ้ หม่อม แต่คำว่า ไอ้ ใช้เมื่อต้องการสื่อความรู้สึกในเชิงลบ
- 3.3.2 ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทฝ่ายหญิง จะใช้รูปภาษาที่มีคำนำหน้า คือ นาง อี โดยคำว่า อี จะใช้เมื่อต้องการสื่อความรู้สึกในเชิงลบ
- 3.3.3 ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทโดยไม่ระบุเพศ รูปภาษาที่ใช้ได้โดยทั่วไป ไม่ระบุว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย ได้แก่ ออก ท้าว พระ เจ้า คำว่า ท้าว พระ จะใช้เฉพาะตัวแสดงบทบาทที่มีสถานภาพเป็นกษัตริย์เท่านั้น

จากการศึกษาปรากฏทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ ลิลิตพระลอ สมุทรโฆษคำฉันท์ ลิลิตเพชรมงกุฏ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน สามารถสรุปแสดงตัวอย่างได้ดังนี้

<u>ลิลิตพระลอ</u>	รูปภาษาที่ใช้ เช่น	<u>ธแม่ ฐพี่ พระปู่ ออกท้าวราชมารดา ธิราช ไ้ให้ชนนี้ ออกนางนาฏชนนี้ พระลูก พระบาทไ้ชนนี้ ท่านท้าวชนนี้</u>
<u>สมุทรโฆษคำฉันท์</u>	รูปภาษาที่ใช้ เช่น	<u>นางน้อง พระมารดา โหมพ่อ พระพี่</u>
<u>ลิลิตเพชรมงกุฏ</u>	รูปภาษาที่ใช้ เช่น	<u>พระน้อง นาฏน้อง พระลูก พระยาย</u>

เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ภาษารูปภาษาที่ใช้ เช่น

คุณพ่อ คุณแม่ หม่อมพี่ หม่อมพี่ ท่านพี่
ท่านตา ท่านยาย คุณย่า นางน้อง เจ้าพี่ นาง
แม่ อ้ายลูก เจ้าจอมหม่อมพี่ ไอ้พ่อ อีแม่

หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้าซึ่งใช้แสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาทจาก การศึกษาวรรณคดีร้อยกรองไทยพบว่า กวีใช้หน่วยนามวลีดังกล่าวอ้างถึงตัวแสดงบทบาท เพื่อให้เกิดความหลากหลายของรูปภาษาที่ใช้ในบทกวีและเป็นการเพิ่มอรรถรสทางเนื้อหาที่ ต้องการเสนอ ตัวอย่างการใช้รูปภาษาหน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้าแสดงการอ้างถึง ตัวแสดงบทบาท เช่น ในวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอ หลังจากที่พระลอต้องเสน่ห้ของพระ เพื่อนพระแพงแล้ว จำเป็นต้องเดินทางไปหานาง โดยที่ไม่สามารถห้ามได้แล้ว พระนางบุญ เหลือผู้เป็นพระมารดา ก็ยอมปล่อยให้ไป ก่อนที่พระลอจะจากเมืองไปนั้น พระนางได้คร่ำ ครวญหา รูปภาษาที่ใช้อ้างถึงพระลอในบทคร่ำครวญนี้ กวีใช้หน่วยเรียกญาติที่มีคำนำหน้า พิจารณาได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

สิบเดือนอุ้มท้อง (1) พระ	ลอลักษณ์
สงวนปลื้มตนสัก	หนึ่งน้อย
ตราบพระปิ่นไตรจักร	เสด็จตลอด มานา
ถนอมอาบอุ้มค้อยค้อย	ลูกเลี้ยงรักษา...
จัดเซข (2) พระลูกถ้วน	สรรพวงค์
(3) พระลูกประณมกรพลาถ	จิ้งพริ่อง
พระควรวุบแต่กลาง	กระหม่อม ไสร์ंना
แก้มแกศพระเจ้าต้อง	สั่งข้าพระควร

(ลิลิตพระลอ. 2545: 416, 419)

จากตัวอย่างบทประพันธ์ดังกล่าวเห็นได้ว่า รูปภาษา “พระลูก” ในตำแหน่งที่ 2, 3 เป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้า คือ “พระ” กวีใช้แสดงการอ้างถึงรูปภาษา “พระลอลักษณ์” ในตำแหน่งที่ 1

นอกจากตัวอย่างดังกล่าวแล้ว ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย พลายงาม ตอนนี้เป็นเหตุการณ์ที่พระไวยแต่งงานกับนางศรีมาลา ซึ่งเป็นลูกสาวของพระ พิจิตรกับนางบุญบา การแต่งงานจัดขึ้นตามประเพณีไทยทุกประการ โดยจัดที่บ้านของ พระไวย ในกรุงศรีอยุธยา ครั้นเมื่องานเสร็จแล้ว พระพิจิตรกับนางบุญบาต้องกลับบ้านเมือง จึงสั่งเสยพระไวยให้ดูแลลูกของตนเองเป็นอย่างดี พระไวยก็รับคำ และตอนนางศรีมาลาต้อง จากพ่อแม่ กวีใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้าแสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาทคือ พระพิจิตรกับนางบุญบา พิจารณาได้จากบทคัดตอนคำประพันธ์ต่อไปนี้

ฝ่ายว่า (1) พระพิจิตร (2) บุษบา
เข้ามาหาพระไวยชัยชาญ
ถึงลูกอ่อนมาลาตลาดผัด
ฉันรักคนที่ไม่มีปากสอพลอ
ครานั้นนารีศรีมาลา
ถึงผิวจะรักสักเท่าไร
ถ้าเธอไม่เป็นธรรมจะผันแปร

ครั้นงานแล้วจะลาขึ้นไปบ้าน
ว่าราชการบ้านเมืองนั้นมากมาย...
ฉันคงคิดถึง (3) คุณแม่แล (4) คุณพ่อ
อันคนฉลาดตลอดผล ไม่พอใจ...
กอดดินบิดาเข้าร้องไห้...
ก็ยังไม่เหมือน (5) คุณพ่อ กับ (6) คุณแม่
ตั้งแต่จะระงำทุกคำคืน...

(เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน, 2545: 2513-2514)

ตัวอย่างนี้เห็นได้ว่ารูปภาษา “คุณแม่” ในตำแหน่งที่ 3, 6 เป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้า กวีใช้แสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาท คือรูปภาษา “บุษบา” ในตำแหน่งที่ 2 ส่วนรูปภาษา “คุณพ่อ” ในตำแหน่งที่ 4, 5 เป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้า เช่นเดียวกัน กวีใช้แสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาท คือรูปภาษา “พระพิจิตร” ในตำแหน่งที่ 1

3.4. การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้าและหน่วยขยาย

หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้าและหน่วยขยายมีลักษณะ โครงสร้างในลักษณะ คำนำหน้านาม + คำเรียกญาติ + หน่วยขยาย เช่น ท่านแม่ผู้มีคุณ พระลูกยอดดวงใจ พระปู่เจ้าสมเด็ญองค์ท้าว พระยาไทธิราช กล่าวเฉพาะหน่วยขยายไม่จำเป็นต้องเป็นคำคำเดียว อาจมีส่วนขยายเป็นวลีก็ได้ แต่เมื่อรวมหน่วยภาษาทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้วมีลักษณะเป็นนามวลีที่ กวีใช้แสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาท

การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้าและหน่วยขยายแสดงการอ้างถึง ตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองไทย จากการศึกษาพบว่า กวีใช้อ้างถึงทั้งตัวดำเนินเรื่อง และตัวประกอบ แต่ส่วนใหญ่ใช้อ้างถึงตัวดำเนินเรื่อง เพราะตัวแสดงบทบาทดังกล่าวมีบทบาทในเรื่องมากกว่าตัวประกอบ นอกจากนี้ ยังมีลักษณะเช่นเดียวกันกับการใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้า โดยคำนำหน้าจะเป็นสิ่งกำหนดว่าจะใช้รูปภาษานั้นอ้างถึงตัวแสดงบทบาทลักษณะใด

รูปภาษาดังกล่าวข้างต้นที่ใช้อ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองไทย จากการศึกษาปรากฏทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ ลิลิตพระลอ สมุทรโฆษคำฉันท์ ลิลิตเพชรมงกุฎ เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน จากการศึกษาพบว่า หน่วยนามวลีเรียกตำแหน่งที่มีคำนำหน้าและส่วนขยาย กวีใช้อ้างถึงทั้งตัวดำเนินเรื่องและตัวประกอบ แต่ส่วนใหญ่ใช้อ้างถึงตัวดำเนินเรื่อง เพราะตัวแสดงบทบาทดังกล่าวมีบทบาทในเรื่องมากกว่าตัวประกอบ เพื่อเป็นการขยายใจความหรือให้รายละเอียดเกี่ยวกับหน่วยนามวลีเรียกตำแหน่งที่มีคำนำหน้าให้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้

การใช้รูปภาษาดังกล่าวยังมีลักษณะการใช้เช่นเดียวกับหน่วยนามวลีเรียกตำแหน่งที่มีค่านำหน้า คือ มีค่านำหน้าเป็นสิ่งที่กำหนดว่ารูปภาษาใดใช้อย่างถึงตัวแสดงบทบาทประเภทใด

รูปภาษาซึ่งเป็นหน่วยนามวลีเรียกตำแหน่งที่มีค่านำหน้าและส่วนขยายที่ใช้อย่างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองไทยจากการศึกษาปรากฏใน 4 เรื่อง **ทั้งลิลิตพระลอ สมุทรโฆษคำฉันท์ ลิลิตเพชรมงกุฎ และเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน** โดยลักษณะการใช้ค่านำหน้ากับส่วนขยายเหมือนกับการใช้ค่านำหน้ากับส่วนขยายอื่นๆ กล่าวคือ ใช้อย่างถึงตัวแสดงบทบาทฝ่ายชาย จะใช้รูปภาษาที่มีค่านำหน้า คือ นาย พลชาย พระ เจ้า ฮ่อง หม่อม แต่คำว่า ฮ่อง ใช้อย่างถึงตัวแสดงบทบาทฝ่ายหญิง จะใช้รูปภาษาที่มีค่านำหน้า คือ นาง, อี โดยคำว่า อี จะใช้อย่างถึงตัวแสดงบทบาทฝ่ายหญิง และใช้อย่างถึงตัวแสดงบทบาทโดยไม่ระบุเพศ รูปภาษาที่ใช้ได้โดยทั่วไป ไม่ระบุว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย ได้แก่ ออ ท้าว พระ เจ้า คำว่า ท้าว พระ จะใช้เฉพาะตัวแสดงบทบาทที่มีสถานภาพเป็นกษัตริย์เท่านั้น

สำหรับส่วนขยายใช้เพื่อบอกบุคลิกลักษณะภายนอกของตัวแสดงบทบาทว่าเป็นอย่างไร ใช้เพื่อบอกบุคลิกลักษณะภายในของตัวแสดงบทบาท ได้แก่นิสัยใจคอ อารมณ์ความรู้สึก ความดี ความกล้า ความกลัว ใช้เพื่อบอกว่าตัวแสดงบทบาทนั้นเป็นกษัตริย์และมีบุญญาธิการ มีบารมี ใช้เพื่อบอกว่าตัวแสดงบทบาทนั้นเป็นผู้มีคุณค่า และใช้เพื่อบ่งชี้ตัวแสดงบทบาทโดยใช้คำบ่งชี้ รูปภาษาซึ่งเป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีค่านำหน้าและส่วนขยาย สามารถสรุปแสดงตัวอย่างประกอบการอธิบายได้ดังนี้

ลิลิตพระลอ	รูปภาษาที่ใช้ เช่น	<u>พระลูกยอดดวงใจ พระปู่เจ้า สมเด็จพระน้อง</u> <u>ท้าว พระย่าไท้ธิดา</u>
สมุทรโฆษคำฉันท์	รูปภาษาที่ใช้ เช่น	<u>พระลูกแก้วกษัตริย์ นางน้องสนององค์</u> <u>โหมน้องแก้วอร</u>
ลิลิตเพชรมงกุฎ	รูปภาษาที่ใช้ เช่น	<u>สมเด็จพระลูกไท้ พระโอรสไท้ธิดาเจ้า</u>
เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน	รูปภาษาที่ใช้ เช่น	<u>ท่านแม่ผู้มีคุณ อ้ายลูกชายสุดสายใจ ท่าน</u> <u>ย่าผู้ใจดี เจ้าลูกเขยตัวดี</u>

ตัวอย่างบทประพันธ์ในวรรณคดีร้อยกรองไทยที่ปรากฏการใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีค่านำหน้าและส่วนขยายอ้างอิงถึงตัวแสดงบทบาท พิจารณาได้จากวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอ ตอนที่พระเพื่อนพระแพงนำให้พระลอมาพบ โดยมีนางรินนางโรยคอยอยู่เป็นเพื่อน นางรินนางโรยได้ทูลเตือนต่อพระเพื่อนพระแพงว่าการกระทำเช่นนี้ หากพระยารู้จะไม่เป็นผลดี ในตอนนี้ กวีใช้รูปหน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีค่านำหน้าและส่วนขยาย พิจารณาได้จากบทประพันธ์ต่อไปนี้

นางโรยนอบนบว่า เดือนสองลักษณะไสยาศน์ นางรื่นกรประนมไหว้	ส่วน (1) พระยารสังไต้ สองนางนาฏไต้กล ทูลว่า (2) พระย้าไ้ธีราช	ให้เผือข้าหมั่นตค ว่าบัดเคี้ยวตลเทญจะนอน พระบาทตั้งทุกอัน (ลิตตพระลอ. 2545: 466-467)
---	---	---

ตัวอย่างบทประพันธ์ดังกล่าวข้างต้นกวีใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีค่านำนามและส่วนขยายแสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาท โดยใช้รูปภาพ “**พระย้าไ้ธีราช**” ในตำแหน่งที่ 2 แสดงการอ้างถึงรูปภาพ “พระย้า” ในตำแหน่งที่ 1

นอกจากนี้ ในวรรณคดีเรื่อง**สมุทรโฆษคำฉันท์** ตอนพระสมุทร โฆษทูลลาพระชนกชนนีไปประพาสป่า ทั้งสองพระองค์ก็อวยพรให้พระสมุทร โฆษจงมีศรีสวัสดิ์ในการเดินทาง ในตอนนี้ กวีใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีค่านำหน้าและส่วนขยายแสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาท พิจารณาได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ปางนั้น (1) พระสมุทรครันพึง มาทูลแลท้าวชื่นชม...	สารพจนรัง
โดย (2) พระลูกแก้วกษัตริย์ จงได้แก่พ่อนงพาล	ศรีสวัสดิ์อันมี

(สมุทรโฆษคำฉันท์. 2545: 133)

จากตัวอย่างบทประพันธ์ตามที่กล่าวมาในข้างต้นเห็นได้ว่ากวีใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีค่านำนามและส่วนขยายแสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาทคือพระสมุทร โฆษ โดยใช้รูปภาพ “**พระลูกแก้วกษัตริย์**” ในตำแหน่งที่ 2 แสดงการอ้างถึงรูปภาพ “พระสมุทร” ในตำแหน่งที่ 1

4. บทสรุป

ลักษณะ โครงสร้างและการใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติแสดงการอ้างถึงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองไทยทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยว การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีหน่วยขยาย การใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีค่านำหน้า และการใช้หน่วยนามวลีเรียกญาติที่มีค่านำหน้าและหน่วยขยาย แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของกลวิธีสร้างรูปภาพขึ้นมาใช้สำหรับการสื่อสารในงานประพันธ์ของกวีไทยที่เป็นเอกลักษณ์ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างมีระเบียบแบบแผนที่เรียกว่าการสืบทอดขนบทางวรรณคดี นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นถึงระบบของการใช้รูปภาพซึ่งเป็นหน่วยนามวลีเรียกญาติอ้างถึงตัวแสดงบทบาทคือ รูปภาพที่ใช้ได้โดยอิสระ ได้แก่ หน่วยนามวลีเรียกญาติเดี่ยว เพราะไม่มีรูปภาพที่นำหน้าและตามหลังเพื่อแสดงคุณลักษณะใดของตัวแสดงบทบาท ส่วน

รูปนามวลีเรียกญาติที่มีหน่วยขยาย นามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้า และนามวลีเรียกญาติที่มีคำนำหน้าและหน่วยขยายมีเงื่อนไขการใช้ที่ขึ้นอยู่กับความหมายของหน่วยนำหน้าและตามหลัง

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2539). “ลิลิตเพชรมงกุฎ,” ใน *วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2545). “ลิลิตพระลอ,” ใน *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2545). “สมุทรโฆษคำฉันท์,” ใน *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กรมศิลปากร. (2545). *เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน*. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.
- กุสุมา รัศมณี. (2550). “วิวัฒนาการด้านเนื้อหาและแนวคิดของวรรณคดีไทย”. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา พัฒนาการของวรรณคดีไทย หน่วยที่ 8-15* (พิมพ์ครั้งที่ 7). นนทบุรี: สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชลธิชา บำรุงรักษ์. (2539). *การวิเคราะห์ภษาาระดับข้อความประเภทต่างๆ ในภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2517). *วิเคราะห์สรรพนามไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- เปลื้อง ณ นคร. (2514). *คำบรรยายวิชาการประพันธ์ และหนังสือพิมพ์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิจินต์ ภาณุพงศ์. (2543). *โครงสร้างของภาษาไทย: ระบบไวยากรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2537). *วจนวิเคราะห์: การวิเคราะห์ภษาาระดับข้อความ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สายทิพย์ นุกูลกิจ. (2543). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- Chanawangsa, W. (1986). *Cohesion in Thai*. Ph.D. Dissertation, Georgetown University.
- Halliday, M.A.K. & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. London: Longman.
- นามวลีเรียกญาติที่ใช้อ้างอิงตัวแสดงบทบาทในวรรณคดีร้อยกรองไทย

Longacre, Robert E. (1983). *The Grammar of Discourse*. New York; London:
Plenum Press.